

УДК 658.167

JEL Classification: G20

Передерієнко Н.І.

кандидат економічних наук, доцент,
Національний технічний університет України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»

Передериенко Н.И.

кандидат экономических наук, доцент,
Национальный технический университет «Киевский политехнический
институт имени Игоря Сикорского»

Perederiyenko N.I.

PhD in Economics , Associate Professor,
National Technical University of Ukraine «Kiev Polytechnic
Institute of Igor Sikorskyi»

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

УПРАВЛЕНИЕ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТЬЮ ПРЕДПРИЯТИЙ

MANAGEMENT OF FINANCIAL SUSTAINABILITY OF ENTERPRISES

Розглянуто методичні підходи до оцінювання фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності підприємств. Розкрито окремі проблеми в оцінюванні фінансового стану та управління фінансовою стійкістю підприємств.

Ключові слова: *фінансова стійкість, платоспроможність, ліквідність, грошові потоки, дебіторська заборгованість.*

Рассмотрены методические подходы к оценке финансовой устойчивости, ликвидности и платежеспособности предприятий. Раскрыты отдельные проблемы оценки финансового состояния и управления финансовой устойчивостью предприятий.

Ключевые слова: *финансовая устойчивость, платежеспособность, ликвидность, денежные потоки, дебиторская задолженность.*

The methodical approaches to assessing financial stability, liquidity and solvency of enterprises are discussed. Some problems in assessing the financial situation and managing financial sustainability of enterprises are disclosed.

Key words: *financial stability, solvency, liquidity, cash flows, accounts receivables.*

Постановка проблеми. Перехід до ринкової економіки по-новому ставить питання регулювання розвитку підприємства. Невтручання держави в господарську діяльність підприємств змушує їх самостійно шукати шляхи адаптації до ринкових умов, знаходити оптимальні управлінські рішення для підвищення ефективності своєї діяльності та економічного розвитку. Важливою характеристикою фінансово-економічної діяльності підприємства є його фінансова стійкість. Необхідною умовою ефективного функціонування і стабільного розвитку підприємства є забезпечення достатнього та прийняттого рівня фінансової стійкості, що обумовлює необхідність активних управлінських дій в даній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам управління фінансовою стійкістю підприємств приділяється велика увага в економічній літературі. Визначенням поняття «фінансова стійкість» і методикою її оцінювання займалися зарубіжні і вітчизняні економісти Бланк І.О., Ковальов В.В., Кизим М.О., Мних Є.В., Терещенко О.О., Швиданенко Г.О. Яловий Г.К та інші. Більшість науковців при оцінюванні фінансової стійкості орієнтуються на визначення системи показників, що характеризують структуру капіталу. В якості основних показників оцінювання фінансової стійкості використовуються коефіцієнти: автономії, співвідношення позикових і власних засобів, забезпеченість власними засобами – відношення власних оборотних засобів до загальної величини оборотних засобів тощо. Також на практиці застосовується система показників, яка базується на розрахунку коефіцієнтів ліквідності.

Оцінювання рівня фінансової стійкості здійснюється на підставі відповідності цих показників нормативним, які прийняті як світові стандарти. Але дані критерії не в достатній мірі враховують специфіку галузевої

приналежності підприємства, виду його діяльності, форм власності та інші фактори.

Мета дослідження. Метою роботи є дослідження методичних підходів до характеристики фінансового стану підприємства, висвітлення проблем в методиці визначення показників оцінювання фінансової стійкості з точки зору управління нею.

Виклад основного результату дослідження. Управління фінансовою стійкістю є одним із основних елементів фінансового менеджменту на підприємстві, необхідною передумовою стабільного його розвитку. Фінансова стійкість – це якісна характеристика фінансового стану підприємства, так як відображає тенденції зміни фінансових відносин під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, а також ефективне формування, розподіл і раціональне використання фінансових ресурсів. Фінансова стійкість підприємства визначає його фінансову незалежність від зовнішніх джерел фінансування і фінансову безпеку, передбачає такий стан фінансових ресурсів, за якого раціональне розпорядження ними гарантує наявність власних коштів, стабільну прибутковість та розширене відтворення. Тільки за умови достатнього рівня фінансової стійкості підприємство зможе генерувати високі результативні показники своєї діяльності і забезпечити зростання виробничого потенціалу.

Головними оцінювальними показниками фінансової стійкості є рентабельність, платоспроможність, коефіцієнти, які відображають структуру капіталу і ділову активність підприємства. Деякі з них мають числові значення, що прийняті як світові стандарти для оцінювання фінансового стану підприємства.

Важливим аспектом оцінювання фінансової стійкості підприємства є дослідження структури його капіталу. На відміну від інших характеристик фінансового стану підприємства, фінансова стійкість характеризується, в першу чергу, складом і структурою джерел фінансування. До числа основних показників фінансової стійкості належить перш за все коефіцієнт автономії. На підставі цього показника визначається, яка частка власних засобів наявна в

загальній величині джерел фінансування підприємства. Традиційно вважається, що якщо цей коефіцієнт вище 0,5, тобто 50% і більше, то ризик кредиторів є мінімальним: продавши активи, сформовані за рахунок власних коштів, підприємство може погасити свої боргові зобов'язання, навіть якщо активи, в які вкладені позикові кошти, будуть в силу певних причин знецінені.

Такий підхід в умовах стабільної купівельної сили грошей не зовсім виправданий, оскільки передбачає, що збільшення майна підприємства та зростання ділової активності обов'язково повинні бути обмежені приростом їх власних засобів, який дорівнює не менше половини приросту його майна. Разом з тим розширення обсягів виробництва за забезпеченості збуту продукції зростаючим купівельним попитом навіть за рахунок залучення додаткових позикових коштів вигідно підприємству, якщо відсоток підприємницького прибутку вище ніж позичковий. На різницю між цими відсотками, яка залишається на підприємстві, збільшується його дохід і як наслідок, підвищується ефективність використання власних засобів. Якщо залучаються довгострокові кредити банків з терміном погашення більше одного року, то це не вплине негативно на платоспроможність позичальника.

Ризик втрати платоспроможності виникає лише тоді, коли підприємство здійснює інвестиції, необхідні для розширення виробництва, за рахунок залучення в господарський оборот короткострокової кредиторської заборгованості. Тому в деяких країнах з високо розвинутою ринковою економікою, де суворо дотримуються умов договорів між постачальниками і споживачами продукції і надається велике значення іміджу підприємств, не ставлять високих вимог до коефіцієнту автономії.

В умовах падіння купівельної спроможності грошей, що характерно на сьогодні для України, підприємства намагаються мати високий коефіцієнт автономії, так як комерційні банки висувають більш жорсткі умови видачі довгострокових кредитів за достатньо високих процентних ставок, а короткострокові кредити не можуть бути використані для інвестицій у розширення виробництва. Тому рівень коефіцієнта автономії на

підприємствах, які ефективно функціонують, систематично підвищується, а роль його в системі показників оцінювання фінансової стійкості зростає.

Суттєве значення для визначення раціональної структури капіталу і забезпечення фінансової стійкості мають також показники, що характеризують ділову активність підприємства. Важливим показником є коефіцієнт оборотності майна, який показує обсяг продукції, для виробництва якої використовується майно підприємства. Але аналітичне значення цього показника знижується в залежності від матеріаломісткості та трудомісткості продукції. Тому для оцінювання рівня ділової активності, а особливо кредитоспроможності підприємства більш доцільно застосовувати коефіцієнти ефективності використання фінансових ресурсів на підставі показника чистого прибутку (майна і власних засобів). Коефіцієнт ефективності використання власних засобів дає узагальнюючу оцінку ефективності інвестування коштів у підприємство, що представляє інтерес для його власників.

Підприємства з більш високою швидкістю обороту майна можуть дозволити собі більшу частку позикових коштів без ризику втрати платоспроможності. Це можливо за скорочення операційного циклу з метою збільшення можливостей залучення додаткових джерел фінансування.

Зовнішнім проявом фінансової стійкості виступає платоспроможність, яка відображає здатність підприємства наявними грошовими ресурсами своєчасно погашати свої фінансові зобов'язання у конкретний момент часу. Аналіз платоспроможності необхідний не тільки для підприємств з метою оцінювання і прогнозування фінансово-економічної діяльності, але і для партнерів, інвесторів, кредиторів. Перед укладанням кредитної угоди, банк оцінює кредитоспроможність потенційного позичальника. Для постачальників товарно-матеріальних цінностей, які планують вступити в економічні відносини з підприємством, також важливо знати про його фінансові можливості, якщо виникає питання про надання комерційного кредиту або відстрочки платежу.

Оцінка платоспроможності здійснюється на основі характеристики ліквідності поточних активів, яка супроводжується часом, необхідним для

перетворення їх в грошові кошти. Чим менше часу витрачається для інкасації даного активу, тим вище його ліквідність. Ліквідність балансу означає можливість підприємства перетворити активи в готівку і погасити свої боргові зобов'язання або це ступінь покриття боргових зобов'язань підприємства його активами, термін перетворення яких в готівку відповідає терміну погашення платіжних зобов'язань. Від ступеню ліквідності балансу залежить платоспроможність.

Традиційно досліджуються декілька коефіцієнтів ліквідності: коефіцієнт поточної, швидкої та абсолютної ліквідності. Коефіцієнт поточної ліквідності характеризує платоспроможність підприємства на певний момент часу і розраховується як відношення фактичної величини оборотних активів до поточних зобов'язань, Виходячи з нормативного значення цього показника необхідно мати оборотних активів не менше, як у два рази більше короткострокових зобов'язань. Високий коефіцієнт поточної ліквідності (>2) може бути наслідком впливу як позитивних, так і негативних чинників, що встановлюється при подальшому поглибленому аналізі статей балансу, які включені в розрахунок цього показника.

Підприємство з високим коефіцієнтом поточної ліквідності може мати низький рівень платоспроможності, якщо значна частина коштів інвестована у дебіторську заборгованість, в тому числі сумнівну або безнадійну, надлишкові матеріальні запаси, а також недостатньо здійснюється контроль за рухом грошових коштів.

В такому випадку дебіторська заборгованість не може бути джерелом погашення короткострокових зобов'язань. За систематичного зростання цін доцільно максимально скорочувати дебіторську заборгованість, так як внаслідок інфляційних процесів боргові зобов'язання споживачів продукції знецінюються. Найбільш важливими показниками, які характеризують фінансову стійкість підприємства, що пов'язані з дебіторською заборгованістю представлені в табл.1

Дебіторська заборгованість є причиною гострої нестачі оборотних коштів на підприємстві. Виникнення касових розривів і збільшення строку між вхідними грошовими потоками також є наслідком наявної дебіторської заборгованості, що призводить до зменшення чистого оборотного капіталу та збільшенню циклу обороту готівки.

Щодо короткострокових зобов'язань, то погашення кредиторської заборгованості в терміни, які перевищують договірні, недоцільно, так як в умовах інфляції це погіршує відносини з кредиторами, постачальниками товарно-матеріальних цінностей. В той же час підприємство може мати коефіцієнт поточної ліквідності менше нормативного, але вчасно погашати короткострокові зобов'язання і перебувати в задовільному фінансовому стані завдяки ефективному управлінню оборотними активами.

Таблиця 1

Коефіцієнти фінансової стійкості підприємства

Показник	Явище, що характеризує показник	Рекомендоване значення показника
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами (Кз.вл.з.)	Частка власних оборотних засобів (чистого оборотного капіталу) в оборотних активах	Кз.вл.з. $\geq 0,1$
Коефіцієнт співвідношення мобільних та іммобілізованих активів (К моб.)	Величина оборотних активів, що припадає на одну гривню необоротних активів	Чим вище показник, тим більше коштів авансовано в оборотні активи. Для кожного підприємства це значення індивідуально.

У зв'язку з тим, що для оцінювання платоспроможності використовуються коефіцієнти ліквідності, фактично відбувається заміна

показника платоспроможності на інші показники. За стабільного функціонування підприємства трендовий аналіз показників може дати реальну картину про платоспроможність. Але в результаті діяльності підприємства може змінюватися обсяги і структура грошових, матеріальних потоків, що є причиною коливань співвідношення статей балансу і показників ліквідності навіть до незадовільних їх значень. Але, як вже зазначалося, структура балансу, яка не відповідає формальним загальноприйнятим критеріям не може свідчити про неплатоспроможність підприємства. Даний підхід має певні недоліки:

1) для розрахунку показників ліквідності використовуються дані балансу підприємства, тобто наявність активів і зобов'язань враховується на певний момент часу, а це не дозволяє включити в аналіз фінансові ресурси, залучення яких стає можливим після дати проведення аналізу, тобто ліквідність може бути визнана як достатньо обмежений по можливості показник;

2) використанню показників ліквідності надають перевагу зовнішні користувачі, які не мають доступу до внутрішньої фінансової інформації, внаслідок чого знижується значимість показників ліквідності для менеджменту підприємства, тобто ці показники не є інструментом, а тільки метою управління.

Ліквідність є показником на певну дату, тому підприємство може бути платоспроможним на звітну дату, але мати несприятливі можливості у перспективі. Слід зазначити, що жодна стаття, яка приймається в розрахунок коефіцієнтів ліквідності, не включає суми перспективних виплат. Тому вони не можуть застосовуватися для оцінки перспективної платоспроможності підприємства, а можуть використовуватися тільки у випадку ліквідації підприємства або як початковий аналіз платоспроможності [2].

В нормальній ситуації, коли дебіторська заборгованість вчасно погашається, обсяг реалізації і прибутки залишаються стабільними або зростають, оцінювання платоспроможності доцільно здійснювати на підставі аналізу джерел вхідних і вихідних грошових потоків у короткостроковій і

довгостроковій перспективі та здатності підприємства стабільно забезпечувати перевищення перших над другими [3]. Існує два методи розрахунку грошових потоків: прямий і непрямий.

Непрямий метод розрахунку грошових потоків має певні переваги з аналітичної точки зору, так як дає можливість визначити взаємозв'язок отриманого прибутку із змінами величини грошових коштів. Розрахунок чистого грошового потоку здійснюється за видами господарської діяльності (операційної, інвестиційної та фінансової). Базовим елементом розрахунку чистого грошового потоку від операційної діяльності є чистий прибуток від цієї діяльності за звітний період з певними корегуваннями (суму амортизації основних засобів і нематеріальних активів, зміни сум поточної дебіторської заборгованості, запасів товарно-матеріальних цінностей, кредиторської заборгованості, резервного ті інших страхових фондів.

Таблиця 2

**Фактори впливу на величину чистого грошового потоку
від операційної діяльності**

Фактори впливу на збільшення грошового потоку	Фактори впливу на зменшення грошового потоку
Ріст суми чистого прибутку на зменшення збитків	Зменшення чистого прибутку або ріст збитків
Збільшення суми амортизації основних засобів і нематеріальних активів	Зменшення суми амортизації основних засобів і нематеріальних активів
Зменшення дебіторської заборгованості	Приріст дебіторської заборгованості
Зменшення запасів	Приріст запасів
Приріст залишків короткострокових фінансових вкладень	Зменшення залишків короткострокових фінансових вкладень
Приріст суми резерву наступних витрат	Зменшення суми резерву наступних витрат
Приріст суми отриманих доходів за рахунок майбутніх періодів	Зменшення суми отриманих доходів в рахунок майбутніх періодів

З інвестиційної та фінансової діяльності чистий грошовий потік розраховується як різниця надходжень і витрат за відповідними напрямками.

Використання непрямого методу розрахунку руху грошових коштів дозволяє визначити потенціал формування підприємством головного внутрішнього джерела фінансування свого розвитку.

Прямий метод спрямований на отримання даних, що характеризують валовий і чистий грошовий потік підприємства у звітному періоді. Він відображає весь обсяг надходжень і витрат грошових коштів за окремими видами діяльності і по підприємству в цілому. Прямий метод придатний для розрахунку показників і контролю за надходженнями і витратами грошових коштів, дає можливість оцінити рівень ліквідності підприємства у довгостроковій перспективі. В оперативному управлінні цей метод може використовуватися для контролю за процесом формування виручки від реалізації та висновках щодо достатності грошових коштів для виконання фінансових зобов'язань.

Різниця отриманих результатів розрахунку грошових потоків прямим і непрямым методами відноситься тільки до операційної діяльності. При використанні непрямого методу вихідною інформацією є форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів», а прямого – дані бухгалтерського обліку, які характеризують всі види надходжень [1].

Ефективність роботи підприємства у значній мірі залежить від організації системи управління грошовими потоками. Така система повинна створюватися для виконання короткострокових і стратегічних планів підприємства, збереження платоспроможності, фінансової стійкості.

Для ефективного управління фінансовою стійкістю в частині платоспроможності рекомендовано наступні етапи аналізу на основі методу визначення грошових потоків (рис.).

Важливим етапом в управлінні грошовими потоками є процес оптимізації грошових потоків підприємства. Найбільш значущими задачами на цьому етапі є виявлення і мобілізація резервів, які дозволяють знизити залежність підприємства від зовнішніх джерел залучення грошових коштів, забезпечення

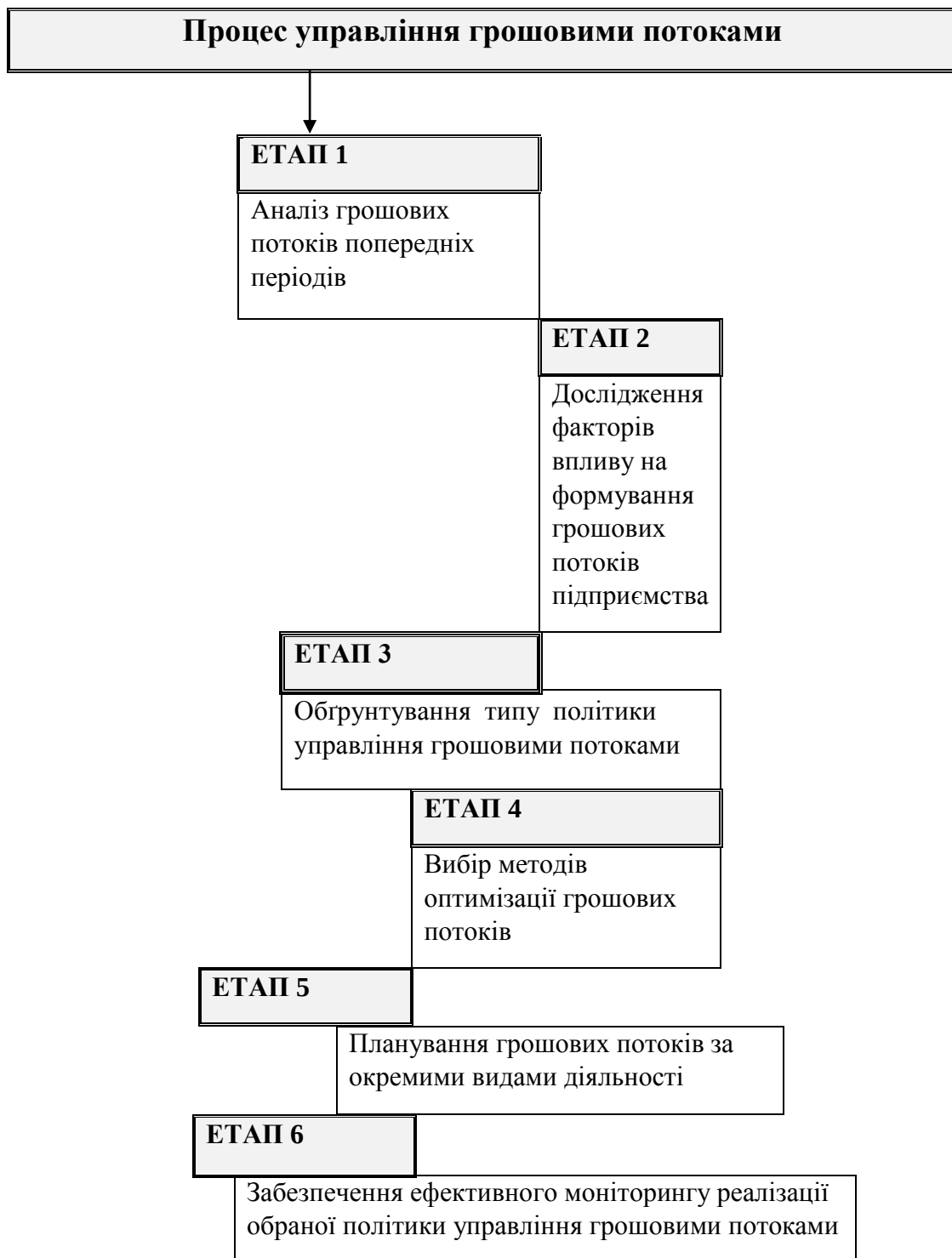

Рис. Етапи аналізу і управління грошовими потоками

більш повної збалансованості вхідних і вихідних грошових потоків в часі та по обсягах; забезпечення більш тісного зв'язку грошових потоків за видами діяльності підприємства; збільшення суми і якості чистого грошового потоку, що виникає в результаті господарської діяльності підприємства.

Висновки. Діяльність підприємства представляє собою комплекс взаємопов'язаних господарських процесів, які залежать від багаточисельних і різноманітних факторів. Значною мірою на стійкість функціонування підприємства впливають зовнішні фактори, так як їх зміна майже або повністю не залежить від підприємства. Фактори внутрішнього середовища підприємства на думку багатьох вчених-економістів більш важливі, так як вони є керованими і підлягають коригуванню їх кількісної та якісної динаміки, а також управлінню напрямом їхньої дії. Вони мають чітку приналежність до конкретної сфери управління на підприємстві, тому методи їх оцінки та управління ними є більш конкретизованими і адаптованими до відповідної сфери діяльності підприємства.

Успішність процесу управління фінансовою стійкістю підприємства залежить від якості та ґрунтовності його аналітичного забезпечення як основи для прийняття ефективних і раціональних рішень. Правильна оцінка ступеню, напряму та характеру дії факторів, що чинять вплив на фінансову стійкість підприємства, є важливим елементом інформаційного забезпечення управлінських процесів на підприємстві.

Фінансова стійкість підприємства може бути охарактеризована системою абсолютних і відносних показників, які можуть бути застосовані як контрольні значення для оцінювання фінансового стану. Але за оцінювання фінансової стійкості конкретного підприємства необхідно враховувати галузеві особливості, тривалість виробничого, операційного і фінансового циклів, окремі напрямки його діяльності.

Бібліографічні посилання:

1. Бланк И.О. Финансовый менеджмент: учебный курс / И.О. Бланк. – К.: Ника-центр Эльга, 2001. – 528 с.
2. Бернстайн Л.А. Анализ финансовой отчетности /Л.А. Бернстайн. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 622 с.
3. Ефимова О.В. Финансовый анализ: современный инструментарий для принятия экономических решений: учебник / О.В. Ефимова. – М.:Омега-Л, 2014. – 351 с.

4. Копачева Е.И. Эффективное управление финансовой устойчивостью предприятий / Е.И Копачева //материалы XVI междунар. науч.-практ. конференции [«Проблемы развития финансовой системы Украины в условиях глобализации»], (Симферополь, 19-22 марта 2014 г.) / МОН Украины, ТНУ имени В. И. Вернадского. – Симферополь: ТНУ имени В. И. Вернадского, 2014. –с.53-54.
5. Лахтіонова Л.А. Економічна категорія "фінансова стійкість" в сучасному фінансовому аналізі підприємницької діяльності / Л.А. Лахтіонова // Наук. пр. Кіровоград. нац. техн. ун-ту. екон. науки: Зб. наук. праць. – 2009. – Вип. 6, ч. II. – С. 327-338.
6. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства: монографія / М.О.Кизим, В.А. Забродський, В.А. Зінченко, Ю.С. Копчак. – Х.: Інжек, 2003. – 144 с.
7. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посібн./ Г.В. Савицька. – К.: Знання, 2007. . – 668 с.
8. Штембуляк Д.О. Фінансова стійкість підприємства в умовах ринкової турбулентності / Д.О. Штембуляк // Экономика и управление. – 2010. - №1. – С. 119-123.

List of referenses:

1. Blank I.O. Financial management: training course / I.O. Form. - К .: Nika-center Elga, 2001. - 528 p.
2. Bernstein LA Analysis of financial statements. Bernstein. - Moscow: Finance and Statistics, 2003. - 622 p.
3. Efimova O.V. Financial analysis: a modern tool for making economic decisions: a textbook / O.V. Efimova. - M.: Omega-L, 2014. - 351 p.
4. Kopacheva E.I. Efficient management of financial stability of enterprises / E. Kopacheva / / Materials XVI International. scientific-practical. conference ["Problems of the development of the financial system of Ukraine in the context of globalization"], (Simferopol, March 19-22, 2014) / MES of Ukraine, TN Vernadsky. - Simferopol: TNU named after V. I. Vernadsky, 2014.-p.53-54.
5. Lakhtionova LA Економічна категорія "фінансова стійкість" в сучасному фінансовому аналізі підприємницької діяльності / L.A. Lakhtionov // Science. Ave Kirovograd. nat. tech. un-tu. econ. Science: Зб. sciences. prac. - 2009. - Vip. 6, part II. - P. 327-338.
6. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства: the monograph / М.О.Кизим, В.А. Zabrodsky, V.A. Zinchenko, Yu.S. Kopchak. - X .: Інжек, 2003. - 144 with.
7. Savitska G.V. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посібн. / G.V. Savitska. - К .: Znanja, 2007.. - 668 p.
8. Shtembulyak D.O. Фінансова стійкість підприємства в увах ринкової турбулентності / D.O. Shtembulyak // Economics and management. - 2010. - №1. - pp. 119-123.